

O školskoj izobrazbi I. (4)

Mogli bi se pitati majka ili škola ili majka i škola? Ako se pak ne moremo odlučiti moramo priznati školska jezična izobrazba ima odlučujuću, morebit, najvažniju ulogu u znanju hrvatskoga jezika, kot i za daljnji životni put. Ako gledamo u prošlost razvitka našega gradišćanskohrvatskoga jezika ona počne svoj samostalni put ustoličenjem školskoga sistema početo od Marije Terezije i Jožefa II. To je jako slabim, strašljivim početkom Bogovića-Palkovića i zaistinu epohalnim postignućem Karnerovoga »Šlabikara«. Od onda se čini sve je bilo jednostavno, kot po loju (no to moramo zeti samo za šalu).

U Austriju je došlo naše školstvo kot neki antagonizam, ki nikako ne paše u austrijsko (po mišljenju mnogih u modernije austrijsko!) školsko zakonodavstvo. I dugo je duralo i bilo jako bolno, dokle su se izjednačili obadvi školski sistemi. I na tom stoljetnom putu je i školstvo dostalo i materinski jezik svoje teške rane. Austrija sama se morala čuditi kakov složeni problem si je sa školstvom novostvorene pokrajine Gradišće naložila sama sebi na rame i duralo je sve do 1937. ljeta dokle je došlo do kompromisnoga zakonskoga rješenja u tom pitanju. Do tada se upravljalo manjinskim školama (hrvatske i ugarske) samo odredbami (*Verordnungen*), ar je ugovor u St. Germainu 1919. čisto jasno naložio i Austriji brigu za škole manjine. Većina, i u Austriji, si je mislila — istotako kot i mnoge druge države iz austrougarskoga državnoga fonda — da su nove države stvorene na čistoj nacionalnoj bazi a zapravo su pojerbale sve probleme velike već nacionalne habsburgške Monarhije: Italija nimšogovoreće Južne Tirolce i manji broj Slovencev; Jugoslavija Talija-

ne, Ugre, tzv. Švabe, Rumunje; Rumunjska milijuni Ugrov, Saksoncevi i tzv. južnih Slavov; Ukrajinska pokrajina Ugre, Rutine; Slovačka Ugre, morebit Poljake; Madjarska Hrvate, Srbe, Rumune, Slovake, Volksdeuschere; Austrija sama Hrvate, Slovence, Ugre, Slovake, Čehe a da ne govorimo ništ o Židovi i Cigani (ke danas zovemo Romanes ili Sinti). Već sama Austrijsko-Ugarska Monarhija je jako teško upravljala s timi tinječimi, podzemnim narodni problemi i pokušavala ‚milom ili silom‘ rasprašiti črne oblake, ki su se dizali u višinu na političkom nebu multinacionalne države (i nekamo si ništ utvarati, da EU bolje rješava ta problem od Monarhije, kot zadnji primjer si moremo na stol staviti FUEN-ov *MINORITY SAFEPACK*).

Ali da vidimo kako se je razvijao naš problem na području školstva u novostvorenoj saveznoj zemlji Gradišća? Vrlo dobro i vjerodostojno moremo pratiti problematiku po knjigi Andree Zorke Kinda-Berlakovich »*Die kroatische Unterrichtssprache im Burgenland*« (2005.), ki rezultati bi se morali podvrgnuti detaljnoj analizi i povlići iz nje pouke, putokaze za budućnost našega školstva.

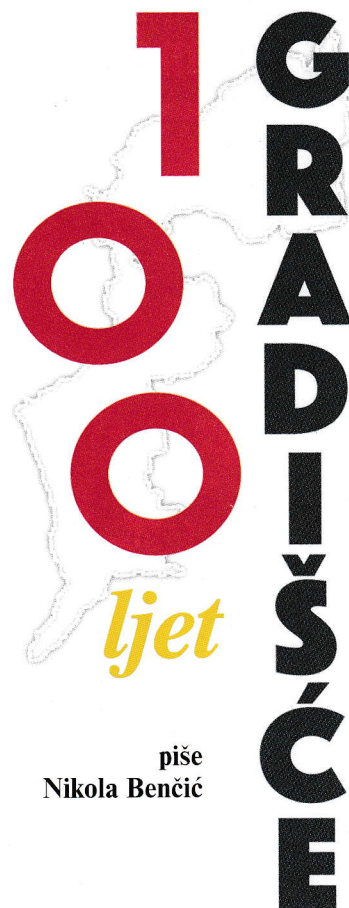
Svakako moramo ustanoviti, da je školstvo došlo u prijelazno stanje i dokle se nimška većina lakše uklopila u novu situaciju su hrvatske škole do-

stale etiketu 1922. „deutschfreundlich“ — „deutschfeindlich“, što je po sebi jako presudno za buduću razvitak školstva. Uopće moramo ustanoviti, da nisu točno mogli ustanoviti koliko škol ima hrvatsko podučavanje, Göttl (Egresits, 1982.) nabroji 29, novi školski nadzornik, inšpektor Gradišća Parr (1931.) 35, drugi zvižanjki govoru o oko 45. Neke su škole tendirale prema čistom nimškomu podučavanju a druge su bile za održanje materinskoga jezika ali nije im bilo jasno u koj mjeri i u kom okviru.

U Ugarskoj je školska izobrazba durala 6 ljet i na 3 ljeta tzv. ‚nediljna škola‘ (ka nikakove vridnosti nije imala), u Austriji 8. Jur su 1923./24. ljeta u Austriji povišili školsku obavezu na 7, a do 1929. ljeta izravnali na 8 ljet. Duralo je sve do 1937. dokle je manjinsko školstvo u Gradišću došlo do zakonske podloge (*Landesschulgesetz 1937*) na osnovi *Bundes-Schulgesetz* 1936/136, ke direktive se nisu mogle provesti, ar je 1938. do 1945. došla pod NS zakone.

Ovde se samo u veliki linija more pokazati na neuralgične teme gradišćanskoga manjinskoga školstva u I. Republici: ► jezik podučavanja po razredi: a) hrvatsko-nimški; b) mišovitojezično podučavanje; c) hrvatski u 1.+2. razredu a daljnji razredi nimški s obavezni hrvatskim urami.

► školska uprava, ka je u Gradišću sve do 1938. imala vjerezakonske škole u ku kategoriju je pripadao najveći dio škol u naši seli. To je značilo odgovornost farnika i tzv. školske stolice. Ali neka hrvatska sela su jur onda imala škole u državnoj (zemaljskoj) nadležnosti i tendirali, osebito u sjeverni seli, zbog boljega svladanja nimškoga jezika u tu kategoriju a i održavanje je igralo u tom ulogu. Tako je jedno od glavnih punktova političke krize nastalo pitanje škole i pripeljanje

piše
Nikola Benčić

vjerezakonskih škol u državnu odgovornost.

► pitanje sridnjih i visokih škol, posebnim naglaskom izobrazbe učiteljev za hrvatske škole (Gornje Šice 1922.; Štamperak 1924.; Matrštof 1932. (posebnom problematikom i krizom podučavnoga jezika od Ivana Jakšića).

► školsko nadzorništvo, ko pitanje su vjerezakonske škole riješile s imenovanjem Ivana Dobrovića i njegovoga nasljednika Jožefa Liebezeita. Ali je zemlja stoprv 1936. ljeta imenovala Rudolfa Klaudusa za nadglednika škol, koga su onda nacionalsocijalisti stavili u ‚hižni zatvor‘ (danas bi rekli lockdown). Odmah po priklučenju, dokle je Zemaljska vlada boravila u Kiseloj Vodi je Koloman Tomšić obavljao posle pomoćnoga inšpektora uz redovitoga Parra.

► pitanje školskih knjig. Udžbeniki iz Ugarske se zakonski nisu mogli preuzeti u Austriju. ► pitanje djelovanja „Deutscher Verein-Südmark“ u neki seli.

► školsko pitanje u Zemaljskom saboru 1927. itd., itd. □